

לשון חכמים

הרב ראובן ברים

שיחת תלמוד

שגרת לשון חכמים (ב)

א

בפרק הקודם נזכר ענין שגרת לשון הנפוץ בש"ס בו החכם תופס מליצת לשונו כלשון הכתובים. בפרק שלפנינו נזכיר ענין נוסף בשגרת לשון חכמים, והוא כי כאשר התנא או האמורא נוקט ומונה כמה פרטים מסוימים הרי הוא מקפיד לנקוט אותם הפרטים באותו סדר הנזכר במקום אחר, אם בלשון הכתוב, אם בלשון חכמים. ולעיתים מחמת שבא להשוות הסדר והלשון הרי הוא גם מוסיף בפרטים או מחסיר מהם בכדי להשוות סמיכות הלשון.

ראשית נזכיר בזה אותם 'שלשות' אשר נזכרו ונפוצו בלשון חכמים לרוב, והמה יבואו לעולם מצומדים באותו סדר ובאותו לשון. ונתבאר בגמרא להדיא דלעיתים החכם מוסיף פרט נוסף אידי דהפרטים האחרים כיון שהדרך להזכירם יחדיו, כדאיתא גבי 'בהמה חיה ועוף' בפסחים כ"א. עופות למה לי, אידי דתנא בהמה וחיה תנא נמי עופות. ו'שלשות' אלו רבים המה כדלהלן [ובהערות נזכרו המקומות בהם נקט החכם פרט מיותר אידי שיגרא דלישנא לנקוט שלשתם כאחד]:

כסף שטר וחזקה - קרקעות עבדים ושטרות - חרש שוטה וקטן - יינות שמנים וסלתות - פיגול נותר טמא - בית שער אכסדרה ומרפסת - שידה תיבה ומגדל - ספרים תפילין ומזוזות - לקט שכחה ופאה - מדה משקל מנין - כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה¹ - פירות כסות וכלים - למחצה לשליש ולרביע² - אונס ומפתה ומוציא שם רע³ - פניו ידיו ורגליו⁴ - נשים ועבדים וקטנים⁵ - בור

1 כן הסדר בששה מקומות שנמצא במשניות, וכן הוא בש"ס בהרבה מקומות, והנה בשבת ט"ז: הסדר לפנינו אבנים אדמה גללים, אכן בש"ס כתב יד מינכן אוקספורד ורומי הסדר כהוגן. וכן שם נ"ח. הסדר אבנים גללים אדמה, ובכ"י הנ"ל הסדר כהוגן. ובמנחות ס"ט: הסדר לפנינו אבנים גללים אדמה, אך בכתב יד מינכן ופאריס הסדר כהוגן כבשאר מקומות.

2 עיין ב"ב קל"ב. וז"ל הרשב"ם שם בד"ה גובה כו', ומיהו האי דקתני למחצה לשליש ולרביע בזו ואין צ"ל זו מפרשא, ולא דוקא נקט כי האי סידרא הכא אלא משום דבכל דוכתא רגיל לומר כן, עכ"ל. ויש לציין דכע"ז לשון הכתוב [במדבר כח יד] ונסכיהם חצי ההין יהיה לפר ושלישת ההין לאיל ורביעת ההין לכבש יין וגו'.

3 עיין ב"ק ה'. תוד"ה האונס והמפתה והמוציא ש"ר דממונא הוא. מוציא שם רע לית ביה ממונא כלל אלא מאה כסף אלא אגב אחריני נקטיה, עכ"ל.

4 עיין חולין ק"ו. רש"י ד"ה אבל לא פניו ידיו ורגליו. אפילו דרך טבילה, פניו ורגליו משום ידיו נקט להו ואורחא בעלמא נקט, עכ"ל.

5 עיין ברכות כ'. בתוס' ד"ה וקטנים כו' ז"ל: ואם תאמר אם כן אמאי תנא קטנים בהדי נשים ועבדים כיון דאין שוין כדפרישית, ויש לומר דכן דרך התנא לשנות יחד נשים ועבדים וקטנים שלא הגיעו לחנוך כמו נשים ועבדים וקטנים פטורים מסוכה (סוכה כ"ח.), עכ"ל.

שיח ומערה⁶ - דמאי מעשר ראשון שנטלה תרומתו מעשר שני והקדש שנפדו - הבכור המעשר והפסח⁷ - נבילות וטריפות שקצים ורמשים - עצמות גידים קרנים טלפים.

ב

אמנם דבר זה שדרך החכם למנות הפרטים באותו סדר ובאותו לשון הנזכר במקום אחר נמצא גם במקומות שאינם נפוצים כ"כ, וגם במקומות שיש בהם הרבה פרטים, גם בהם מקפיד החכם להסמך לשונו על שגרת הלשון הנזכרת במקום אחר ולמנות הפרטים באותו סדר ובאותו לשון הנזכר בלשון תורה או בלשון חכמים, וגם בהם לעיתים החכם מוסיף פרט או מחסיר פרט בכדי להשוות דבריו לשגרת הלשון. ותחילה נזכיר בזה אותם המקומות הנסמכים על לשון הכתובים.

ברכות כ"ד: תניא נמי הכי היתה טליתו של בגד ושל עור ושל שק חגורה על מתניו מותר לקרות ק"ש - כהא דכתיב בוויקרא [יא לב] וכל אשר יפל עליו מהם במתם יטמא מכל כלי עץ או בגד או עור או שק כל כלי אשר יעשה מלאכה בהם.

שבת נ"א: אמר לפניו ר' ישמעאל ברבי יוסי כך אמר אבא ארבע בהמות יוצאות באפסר הסוס והפרד והגמל והחמור. בר"ח שם ציין לדברי הירושלמי בשבת [ה א] תני רבי ישמעאל בי רבי יוסי משום אביו ארבע בהמות נמשכות באיפסר ואילו הן הסוס והפרד והגמל והחמור א"ר חזקיה וסימנא וכן תהיה מגפת הסוס הפרד הגמל והחמור. והוא מקרא בזכריה יד טו. [ויש לציין שמצאנו שנזכרים כמו כן בזה הסדר גם בעזרא ב סו, סז: סוסייהם שבע מאות שלשים וששה פרדיהם מאתים ארבעים וחמשה: גמליהם ארבע מאות שלשים וחמשה חמרים ששת אלפים שבע מאות ועשרים] - וכסדר זה ממש הוא גם במנחות פ"ה: אמרו לא הניח אותו האיש לא סוס ולא פרד ולא גמל ולא חמור בארץ ישראל שלא שכרו.

סוטה ט'. משנבנה מקדש ראשון נגזז אהל מועד קרשיו קרסיו [בכתב יד אוקספורד גרס קרסיו קרשיו וכן בכ"י רומי] ובריחיו ועמודיו ואדניו. והוא כלשון הכתוב שמות [לט לג] ויביאו את המשכן אל משה את האהל ואת כל כליו קרסיו קרשיו בריחו ועמודיו ואדניו. וכן לשה"כ שם [לה יא] את המשכן את אהליו ואת מכסהו את קרסיו ואת קרשיו את בריחו את עמודיו ואת אדניו.

בכורות י'. רבי שמעון אומר אף הגמל והארנבת והשפן והחזיר אינן צריכין לא מחשבה ולא הכשר. והוא כסדר הנמנה במקרא [דברים יד ז, ח] אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה השסועה את הגמל ואת הארנבת ואת השפן כי מעלה גרה המה ופרסה לא הפריסו טמאים הם לכם: ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא וגו'.⁸

מנחות כ"ח: דתניא אין לו זהב מביא אף של כסף של נחשת של ברזל ושל בדיל ושל עופרת - ילק"ש שמות רס"א, קח צנצנת אחת איני יודע של מה היא אם של כסף אם של זהב [במכילתא דרשב"י הגיר' אם של זהב אם של כסף] אם של נחשת אם של ברזל אם של בדיל

6 עיין ב"ב י"ז. בתוד"ה לא שיח ולא מערה כו', ז"ל: והני נקט אגב בור דבכל מקום רגיל לשנות שיח ומערה בהדי בור כו'. וכן הוא בר"ן שם הו"ד בשטמ"ק. וכ"כ שם בחי' הרמב"ן בזה"ל: וקשיא לן בור ושיח ומערה למאי איצטריך למתנינהו, ואיכא למימר בור ושיח ומערה אורחיה דתנא הוא למתנינהו, ואגב דתנא להו בכל דוכתא בהדי הדדי תננהו הכא ואע"ג דלא איצטריך למחשבינהו לכולהו, עכ"ל.

7 עיין בכורות נ"ג. תוד"ה מעשר בהמה כו'. בכל מקום רגיל להזכיר בכור ומעשר ופסח ששוין במתנותיהן להכי תנא מעשר אגב בכור, ופסח דנפיש מיליה תנא בפסחים, עכ"ל. [ג' אופנים האחרונים (דהיינו נשים כו' בור כו' ובכור כו') נזכרו בספר שבת אחים (להאדר"ת ואחיו) שער ראשון - כללו"ת שבמשנה כלל ב, ג, ד, ע"ש ובהערות].

8 אמנם בקראי דויקרא [יא ד-ז] הסדר הוא: גמל שפן ארנבת חזיר.

אם של עופרת - שם רפ"ו, הא כיצד היה לו של זהב ונצרך לו עושהו של כסף נצרך לו עושהו של נחשת וכן ברזל ושל בדיל ושל עופרת - שם, יכול לא יעשה לו של כסף ושל זהב אבל יעשה לו של נחשת ושל ברזל ושל בדיל ושל עופרת כו' - כל הני נסמכים על לשון המקרא בבמדבר [לא כב] אך את הזהב ואת הכסף את הנחשת את הברזל את הבדיל ואת העופרת.

ג

וכמו כן נמצאו גם מקומות שהשוו בהם חכמים סדר לשונם על שגרת לשון חכמים הנזכר במקום אחר במשנה או בגמרא וכדלהלן:

ברכות י"א. הקורא את שמע ופגע בו [אביו או⁹] רבו או גדול הימנו - שם י"ז. מרגלא בפומיה דרבא תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים שלא יהא אדם קורא ושונה ובוטט באביו ובאמו וברבו ובמי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין - יומא ע"ז: ת"ר ההולך להקביל פני אביו או פני רבו או פני מי שגדול ממנו

ברכות כ"ב. והודעתם לבניך ולבני בניך מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע [נכפל מו"ק ט"ו.]. - יומא ד': ר' מתיא בן חרש אומר לא בא הכתוב אלא לאיים עליו כדי שתהא תורה ניתנת באימה ביראה¹⁰ ברתת ובזיע שנאמר עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה - ויק"ר ג, ואתנם לו מורא ויראני שקיבל עליו דברי תורה באימה וביראה וברתת ובזיע - שם יא, משל לכתבין של מלך שנכנסו למדינה וכל מדינה ומדינה שהיו כתבין מגיעין היו בני המדינה עומדין על רגליהן ופרעין את ראשיהן וקוראין אותם באימה ביראה ברתת בזיע - שם כז, אמר ר' יצחק משל למלך ששלח פרוזדוגמא שלו למדינה מה עשו בני המדינה עמדו על רגליהם ופרעו את ראשיהם וקראוה באימה וביראה ברתת ובזיע כו' - תנחומא [לך א] אסור לקבל עליו מלכות שמים כשהוא מהלך אלא יעמוד במקום אחד ויכוין לבו לשמים באימה וביראה ברתת ובזיעה - ילקו"ש [ישעיה סימן ת"ד] ופדר"א פ"ד, והחיות עומדים אצל כסא כבודו ואינם יודעים מקום כבודו ועומדות באימה וביראה ברתת ובזיע.

ברכות נ"ד. על הזיקין ועל הזועות ועל הרעמים ועל הרוחות ועל הברקים אומר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם - חולין פ"ו. אמר רבי אבין בר שבא משעלו בני הגולה פסקו הזיקין והזועות והרוחות והרעמים. וברש"י שם נקט זיקים וזועות ורעמים ורוחות, והוא כאותו סדר הנזכר לפנינו בברכות.

ברכות נ"ז. הרואה ביצים בחלום כו' וכן אגוזים וכן קשואים כו' - פסחים ק"י: כי אתא רב דימי אמר שתי ביצים ושתי אגוזין שתי קישואין.

ברכות נ"ז: שלשה משיבין דעתו של אדם אלו הן קול ומראה וריח - פסחים כ"ו. קול ומראה וריח אין בהן משום מעילה.

ברכות נ"ח. הוא היה אומר כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא פת לאכול חרש וזרע וקצר ועמר ודש וזרה וברר וטחן והרקיד ולש ואפה ואח"כ אכל - שבת ע"ג. מתני', אבות מלאכות ארבעים חסר אחת הזורע והחורש¹¹ והקוצר והמעמר והדש והזורה הבורר הטוחן

9 כן הוא לגירסת רשב"א ומאירי שם וכע"ז בכתב יד פירנצה.

10 לפנינו ליתא תיבת ביראה, אך איתא בדקדוקי סופרים וכן ברבינו בחיי שמות כ"ד ט"ז. וכן נראה מדיליף לה מקרא דעבדו את ה' ביראה.

11 בגמ' שם מקשינן למה הקדים זורע לחורש.

והמרקד והלש והאופה - מנחות פ"ה. כיצד עושה נרה שנה ראשונה, ושניה חורש ושונה, וזורעה קודם לפסח שבעים יום כו' וקוצר ומעמר ודש וזורה ובורר וטוחן ומרקד.¹²

ברכות נ"ח: ת"ר הרואה פיל קוף וקפוף אומר ברוך משנה את הבריות - שם נ"ז: כל מיני חיות יפים לחלום חוץ מן הפיל והקוף והקפוף, וגירסת התוס' והקיפוף¹³ - בכורות ח'. והפיל והקוף והקיפוף לשלש שנים.

שבת י"ט: א"ר נחמן עז לחלבה ורחל לגיזתה ותרנגולת לביצתה ותורי דרידיא ותמרי דעיסקא כו' - כתובות ע"ט: אמר רבא אמר רב נחמן הכניסה לו עז לחלבה ורחל לגיזתה ותרנגולת לביצתה ודקל לפירותיו אוכל והולך עד שתכלה הקרן - ב"מ ס"ח: ר' יוסי ברבי יהודה אומר שמין את העזים מפני שחולכות ואת הרחלים מפני שגוזזות ושוטפות ומורטות ואת התרנגולת מפני שהיא עושה ואוכלת.

שבת כ"ד: וחכמים מתירין בכל השמנים בשמן שומשמין בשמן אגוזים בשמן צנונות בשמן דגים בשמן פקועות בעטרן ובנפט - תנחומא [תצוה ו] שמן זית זך כתית למאור, למה לא שמן אגוזים ולא שמן צנונות ולא שמן דגים או שאר שמנים אלא שמן של זית כו'.

שבת מ"ג. אחת ביצה שנולדה בשבת ואחת ביצה שנולדה ביום טוב אין מטלטלין לא לכסות בה את הכלי ולסמוך בה כרעי המטה¹⁴ - שם ס': לא יצא האיש בסנדל המסומר ולא יטייל מבית לבית אפילו ממטה למטה אבל מטלטלין אותו לכסות בו את הכלי ולסמוך בו כרעי המטה - שם קכ"ד: מגופה שנכתתה היא ושבריה מותר לטלטלה בשבת ולא יספות ממנה שבר לכסות בה את הכלי ולסמוך בה כרעי המטה.

שבת מ"ז: במה טומנין ובמה אין טומנין אין טומנין לא בגפת ולא בזבל לא במלח ולא בסיד כו' - ב"ב י"ז. ומרחיקים את הגפת ואת הזבל ואת המלח ואת הסיד כו' [ועי"ש י"ט].

שבת פ"ט: מי רגלים נתר ובורית קמוליא ואשלג כדי לכבס בגד קטן פי סבכה כו' - נדה ס"א: שבעה סמנין מעבירין על הכתם רוק תפל ומי גריסין ומי רגלים ונתר ובורית קמוניא¹⁵ ואשלג.

שבת ק"ד. מתני', הכותב שתי אותיות בהעלם אחד חייב כתב בדיו בסם בסיקרא בקומוס ובקנקנתום ובכל דבר שהוא רושם כו' - גיטין י"ט. מתני', בכל כותבים בדיו בסם בסיקרא ובקומוס ובקנקנתום ובכל דבר שהוא של קיימא [עיין שינויי נוסחאות במשניות ד"ג ובכל דבר שהוא רושם] - מגילה י"ז. מתני', היתה כתובה בסם ובסיקרא ובקומוס ובקנקנתום על הנייר ועל הדפתרא לא יצא - שבת קט"ו: בעא מיניה ריש גלותא מרבה בר רב הונא היו כתובין בסם ובסיקרא בקומוס ובקנקנתום בלשון הקדש מצילין אותן מפני הדליקה או אין מצילין.

שבת קכ"א. הזב והזבה המצורע והמצורעת בועל נדה וטמא מת טבילתן ביום - יומא פ"ח. הזב והזבה המצורע והמצורעת ובוועל נדה וטמא מת טובלין כדרכן ביוה"כ - פסחים

12 ועיין ירושלמי שקלים י"ג: ר' חגי בשם ר' שמואל בר נחמן הראשונים חרשו וזרעו ניכשו כיסחו עדרו קצרו עמרו דשו זרו ברו טחנו הרקידו לשו קיטפו ואפו ואנו אין לנו מה לאכול. (והנה שיגרת לשון הנזכרת כאן היא מחמת סדר מלאכות הפת, ומכל מקום מכלל שיגרא דלישנא לא נפיק).

13 עיין חולין ס"ג. ד"ה באות, בכורות ח'. ד"ה הקוף, נדה כ"ג. ד"ה קריא, וכן הוא בתוס' ר"ח כאן בשם רש"י, וכן הגירסה ברוב כה"י, ועיין דקדוקי סופרים ובספר אוצר לעזי רש"י.

14 הנה יש להעיר דהוה מצי למינקט אופן נוסף של השתמשות בביצה שנולדה ביו"ט והיינו למדידה של מצוה למדוד בו שיעור כביצה, אמנם להמבואר מיושב שכן סמך לשונו אשיגרא דלישנא ולכך לא הוסיף פרטים נוספים.

15 בנכפל בסנהדרין מ"ט: איתא קמוליא.

ס"ז. זבין ומצורעין ובוועלי נדות מניין ת"ל איש איש - שם צ"ג. ת"ר אלו שעושין את השני הזבין והזבות המצורעין והמצורעות [ונדות]¹⁶ ובוועלי נדות - מו"ק ט"ו. מכאן אמרו הזבין והמצורעין ובוועלי נדות מותרין לקרות בתורה.

שבת קכ"ו: מתני', חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים אם התקין למאכל בהמה מטלטלין אותן ואם לאו אין מטלטלין אותן - סוכה י"ב. מתני', חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין אין מסככין בהן כו'.

עירובין כ"ז. הרי מצה שמחה והקהל דמצות עשה שהזמן גרמא הוא ונשים חייבות - קידושין ל"ה. משום דהואי מצה שמחה והקהל שלשה כתובים הבאים כאחד.¹⁷

עירובין כ"ט. ועשרה אגוזין וחמשה אפרסקין ושני רמונים ואתרוג אחד - ביצה כ"ט: הולך אדם כו' ואצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי עשרים ביצים או חמשים אגוזים עשרה אפרסקין וחמשה רמונים¹⁸ ואתרוג אחד - תענית כ"ג. תן לי אגוזים שקדים אפרסקים ורמונים - סוכה י'. ותלה בה אגוזין שקדים אפרסקין ורמונים.¹⁹

עירובין נ"א: והתירו חכמים לבעל הבית לשלח עירובו ביד בנו ביד עבדו²⁰ ביד שלוחו - סוכה מ"א: כנס לבית המדרש משגר לולבו ביד בנו ביד עבדו וביד שלוחו - ב"מ צ"ח: השואל את הפרה ושלחה לו ביד בנו ביד עבדו ביד שלוחו או ביד בנו ביד עבדו ביד שלוחו של שואל.

עירובין ע"ב: ת"ר מי שיש לו בית שער אכסדרה ומרפסת בחצר חבירו הרי זה אין אוסר עליו (את) בית התבן (ואת) בית הבקר בית העצים ובית האוצרות הרי זה אוסר עליו - יומא י"א. בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות פטורים מן המזוזה - סוטה מ"ג. מתני', ודברו השוטרים אל העם לאמר מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישוב לביתו וגו' אחד הבונה בית התבן בית הבקר בית העצים בית האוצרות.

פסחים ע"ד. וניתי של דקל אידי דאית ליה שיבי מפיך מיא והוי כמבושל כו' וניתי של אלון של חרוב ושל שקמה אידי דאית ביה קיטרי מפיך מיא - כע"ז איתא בתמיד כ"ט: ר"א מוסיף של מייש ושל אלון ושל דקל ושל חרוב ושל שקמה.

ר"ה א ח, אלו הן הפסולין, המשחק בקביא ומלוי ברבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית ועבדים כו' - סנהדרין ג ג, ואלו הן הפסולין, המשחק בקביא והמלוה ברבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית - שבעות ז ד, היה אחד מהן משחק בקביא ומלוה ברבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית שכנגדו נשבע ונוטל.

יומא ל"ז. ריבה של זית ריבה של אגוז ריבה של אשכרוע - ב"ב פ"ט: אבל עושהו של זית ושל אגוז של שקמה ושל אשכרוע.²¹

יומא נ"ג. וכן כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן כשהן נפטריין לא היו מחזירין פניהן והולכין כו' - מגילה ג'. כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן כולן

16 תיבה זו ליתא בכ"י ודפוסים ישנים, דק"ס.

17 עיין מש"כ בפרפרת הפת, עירובין כ"ז.

18 בכ"י מינכן ורומי ועוד, הגירסא: ושני רמונים.

19 כן הוא גם בנכפל בביצה ל': אמנם בנכפל בשבת כ"ב. ומ"ה. הסדר: אגוזים אפרסקים שקדים ורמונים. וכן בהא דתענית יש גירסאות בכ"י: אגוזים אפרסקים שקדים ורמונים.

20 לפנינו איתא ביד עבדו בנו, אמנם בכתב יד רומי איתא ביד בנו ביד עבדו. וכן הוא בראשונים כפי שציין בדקדוקי סופרים שם הערה ד'.

21 בכמה כ"י הגירסא אשכרוע, ובדפוס ונציה גרסי' ביומא אשכרוע.

מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה - זכחים י"ט. כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן פטורין מן התפלה ומן התפילין.

סוכה י'. סיככה כהלכתה כו' ותלה בה כו' פרכילי ענבים ועטרות של שבולין יינות שמנים וסלתות - ע"ז נ"א. מצא בראשו כו' פרכילי ענבים ועטרות של שבילים ויינות שמנים וסלתות.

מגילה כ': מתני', כל היום כשר כו' לסמיכה לשחיטה לתנופה להגשה לקמיצה ולהקטרה למליקה ולקבלה ולהזיה ולהשקיית סוטה ולעריפת העגלה ולטהרת המצורע - מנחות י"ח: מנין לרבות ט"ו עבודות היציקות והבלילות והפתיתות והמליחות והתנופות וההגשות והקמיצות והקטרות והמליקות והקבלות והזאות והשקאת סוטה ועריפת עגלה וטהרת מצורע כו' - קידושין ל"ו. מתני', הסמיכות והתנופות וההגשות והקמיצות והקטרות והמליקות והקבלות והזאות נוהגים באנשים ולא בנשים.

מגילה כ"ה. ההוא דנחית קמיה דרבי חנינא אמר הא-ל הגדול הגבור והנורא האדיר והחזק והאמיץ [בכמה כ"י נוסף העזוז, ועי' ברכות ל"ג: ²²] - שבועות ל"ה. אבל הגדול הגבור הנורא האדיר והחזק והאמיץ העזוז כו' הרי אלו נמחקין.

מו"ק י"ג: דשושי חילקא טרגיס וטיסני דוששין בצנעה לצורך המועד - נדרים נ"ה: הנודר מן הדגן כו' ומותר באורז בחילקא בטרגיס ובטיסני - מכשירין פ"ו מ"ב החילקה הטרגיס והטסני טמאים בכל מקום [הובאו במו"ק שם וע"ע ברכות ל"ז].

חגיגה ד'. אחרים אומרים המקמץ והמצרף נחשת והבורסי פטורין מן הראייה - כתובות ע"ז. להוציא מוכה שחין ובעל פוליפוס והמקמץ והמצרף נחושת והבורסי.

יבמות כ'. אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתניה לישראל וכת ישראל לנתין וממזר - כעין זה איתא שם נ"ג: פ"ד ²³. כתובות ע"ז. ק': סוטה כ"ג: מ"ג ²⁴. גיטין פ"ה. קידושין ס"ו: מכות י"ג.

יבמות פ"ד. אין לה לא כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות - שם פ"ה. אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט יש לה כתובה פירות מזונות בלאות והיא פסולה וולדה פסול וכופין אותו להוציא, שניות מדברי סופרים אין לה כתובה לא פירות לא מזונות ולא בלאות - שם פ"ז: ואין לה כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות לא על זה ולא על זה - כתובות ק': מתני', הממאנת השניה והאילונית אין להן כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות - גיטין ע"ט: מתני', כתב לשום מלכות שאינה הוגנת כו' תצא מזה ומזה וצריכה גט מזה ומזה ואין לה לא כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות לא על זה ולא על זה - נדה י"ב: ת"ר אשה שאין לה וסת אסורה לשמש ואין לה לא כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות.

כתובות ס': ת"ר נתנה בנה למינקת או גמלתו או מת מותרת לינשא מיד - נדה ז': נתנה בנה למניקה גמלתו או מת ר"מ אומר מטמאה מעת לעת כו'.

²² שם בגמרא איתא: אמר ליה סיימתינהו לשבחיה דמרח השתא הני תלתא אי לאו דכתבינהו משה באורייתא ואתו כנסת הגדולה ותקנינהו אנן לא אמרינן להו ואת אמרת כולי האי משל לאדם כו', ולא נתפרש מה היתה דעתו של אותו דנחית ואמר, אמנם יש לפרש שרצה לסמוך לשונו על לשון ברייתא דשבועות הנ"ל כי כן דרך חכמים לסמוך לשונם אשיגרא דלישנא, וק"ל.

²³ הא דנקט הכא חלוצה דרבנן בהדי שאר איסורי דאורייתא כתב בתוי"ט [פ"ט מ"ג] בשם תוס' מכות ב'. [וכע"ז שם י"ג. ד"ה וגרושה] ור"ן [עיי' מגילה ז: מדה"ר] ומ"מ וב"י דאגב שיגרא דלישנא נקט כן שכן דרך לשנות חלוצה בהדי גרושה [וכ"ה בריטב"א מכות שם] וע"ע להלן.

²⁴ מבואר שם בגמרא דלר' יוסי אינו חוזר על עבירה דרבנן, וכתב שם בתוי"ט [פ"ח מ"ג] דהא דנקט התם חלוצה אע"ג דאינה אלא מדרבנן, הוא משום שיגרא דלישנא [עי' מהרי"ץ חיות מ"ד: ועי' לעיל בהערה קודמת] אמנם בריטב"א כתב [עי' מכות י"ג]. דנקט גרושה משום דאסמכוה אקרא וחמיר טפי.

כתובות ע"ב. אמר רב כהנא המדיר את אשתו שלא תשאל ושלא תשאל נפה וכברה וריחים ותנור - נדרים ל"ב: מתני', לא ישאלנו נפה וכברה וריחים ותנור - גיטין ס"א. מתני', משאלת אשה לחבירתה החשודה על השביעית נפה וכברה וריחים ותנור.

סוטה ח': אין לי אלא סאה מנין לרבות תרקב וחצי תרקב קב וחצי קב רובע וחצי רובע תומן [בכ"י אוקספורד נוסף: וחצי תומן] ועוכלא - ב"ב פ"ט: אבל עושה הוא סאה תרקב וחצי תרקב וקב וחצי קב ורובע [בכמה כ"י נוסף: וחצי רובע] ותומן וחצי תומן ועוכלא.

גיטין נ"ב. ואין אפוטרופין רשאים למכור ברחוק ולגאול בקרוב, ברעה ולגאול ביפה - ב"מ ק"ח: למכור ברחוק ולגאול בקרוב, ברע [בכמה כ"י גר' ברעה] ולגאול ביפה לית בה משום דינא דבר מצרא - ערכין ל'. מתני', לא ימכור ברחוק ויגאל בקרוב, ברעה ויגאל ביפה.

ב"ק ב': תולדה דקרבן מאי היא נגיפה נשיכה רביצה ובעיטה - שם י"ד. על הנגיחה ועל הנגיפה ועל הנשיכה ועל הרביצה ועל הבעיטה תם משלם חצי נזק מועד משלם נזק שלם - שם כ"ד: שור המזיק ברשות הניזק כיצד נגח נגף נשך רבץ בעט ברשות הרבים משלם חצי נזק.

ב"ק ט"ו: מתני', הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס והנחש הרי אלו מועדין - סנהדרין ב'. הזאב והארי הדוב והנמר והברדלס והנחש מיתתן בעשרים ושלשה - ב"מ צ"ג: זאב אחד אינו אונס שני זאבים אונס כו' הארי הדוב והנמר והברדלס והנחש הרי אלו אונס - בכורות ח'. הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס²⁵ והפיל והקוף והקיפוף לשלש שנים - ב"מ כ"ד. וכן היה ר"ש בן אלעזר אומר המציל מן הארי ומן הדוב ומן הנמר ומן הברדלס - אבות דרבי נתן פכ"ט, רבי שמעון בן אלעזר אומר כו' הוא היה אומר כו' וכל הבוטל מדברי תורה מוסרין לו בטלנין כנגדו כגון הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס והנחש²⁶ כו'.

ב"מ צ"ז. אמר רבא מקרי דרדקי שתלא טבחא ואומנא ספר מתא כולהון בעידן עבדתייהו כשאלה בבעלים דמו - שם ק"ט. דאמר רבא מקרי דרדקי שתלא טבחא ואומנא וספר מתא כולן כמותרין ועומדין דמי.

ב"ב פ"ט: ת"ר אין עושין משקלות לא של בעץ ולא של אבר ולא של גיסטרון - מנחות כ"ח: עשאה של כסף כשרה של בעץ ושל אבר ושל גיסטרון רבי פוסל ור' יוסי ברבי יהודה מכשיר.

סנהדרין מ"ג. אמר רב הונא פשיטא לי אחד אבן שנסקל בה ואחד עץ שנתלה בו ואחד סייף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו כולן משל צבור. וכתבו בתוס' שם ד"ה פשיטא אחד אבן. הא דלא חשיב פתילה שנשרף בה משום דאברייא דלקמן (דף מ"ה:) דקתני כולן נקברים עמו קאי, והתם לא שייך למיתני פתילה שנזרקה לתוך פיו, עכ"ל. וז"ל הגמרא להלן: והתניא אחת אבן שנסקל בה ואחת עץ שנתלה עליו ואחד סייף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו כולן נקברין עמו.

מכות י"ג. ואוכל חלב ודם ונותר ופגול - כריתות ב'. והאוכל חלב ודם ונותר ופיגול - כריתות פ"ג מ"ב, אכל חלב וחלב בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת, אכל חלב ודם ונותר ופגול²⁷ בהעלם אחד חייב על כל אחד ואחד - שם פ"ד מ"ב, כשם שאם אכל חלב ודם

²⁵ הטעם שלא נקט נחש, שכן עיבורו לשבע שנים כדאיתא התם. והא דבב"מ כ"ד. לא נקט מציל מן הזאב משום דזאב אחד אינו אונס כמובא לעיל, [ובתוספתא רפ"ב איתא נמי ומפי זאב, ואיכ"ל דמיירי בב' זאבים דכה"ג הוה אונס וק"ל] אמנם יל"ע אמאי לא נקט התם נחש [וע"ע סנהדרין ט"ו: תוד"ה והברדלס] ועיין מש"כ בפרפרת הפת שם.

²⁶ לפנינו איתא ארי וזאב ונמר וברדלס ונחש כו', אמנם גירסת כ"י כמש"כ בפנים, הובא בס' אבות דר"נ בשתי נוסחאות - שכטר, נוי יארק תש"ה.

²⁷ במשנה שבבבלי [כריתות י"א:] איתא חלב ודם ופיגול ונותר, אמנם בנכפל בשבת ע"א. איתא כבמשניות.